

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

Кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни

«Конституційне право»

**обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти**

08 Право 081 Право

*за темою – Конституційно-правовий статус народних депутатів
України*

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023 р. № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. № 5

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023 р. № 8

Розглянуто на засіданні кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 (протокол від 18.08.2023 № 8).

Розробник: професор кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Коломієць Ю. М.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, к.ю.н., доцент Зубенко Г. В.
2. Доцент кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент Логвиненко Є. С.

План лекції:

1. Загальна характеристика мандату народних депутатів України, основні принципи їх діяльності.
2. Права та обов'язки народного депутата України.
3. Основні гарантії депутатської діяльності.
4. Підстави і порядок дострокового припинення депутатських повноважень.

Рекомендована література

Основна:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Виборчий кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>
3. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 р. № 2790-XII (в ред. Закону від 22 березня 2001 р. № 2328-III). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>
4. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 554 с.
5. Конституційне право України: підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський та ін.; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2020. 592 с.
6. Конституційне право України: підручник. Ужгород: ВД «Гельветика», 2018. 461 с.
7. Конституційне право: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2017. 358 с.
8. Конституційне право: підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.
9. Нестерович В. Ф. Практикум з Конституційного права України. Київ: Ліра-К, 2018. 639 с.
10. Панкевич О. З. Державне право зарубіжних держав: підручник. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 259 с.
11. Порівняльне конституційне право: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 327 с.
12. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права: рекомендовано МОН України / за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: Хай-Тек Прес, 2016. 628 с.

Додаткова:

1. Динник І.П. Депутатська етика для парламентарів: європейський досвід та Україна. *Економіка та держава. Серія державне управління*. 2017. № 2. С. 12-15.
2. Зозуля О. І. Критерії та принципи формування персонального складу комітетів Верховної Ради України. *Форум права*. 2019. № 2. С. 36-44.

3. Кисельова О. І., Фащук Т. В. Забезпечення правопорядку у парламенті та дисципліни представників депутатського корпусу: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2013. № 1 (7). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13koitzd.pdf>

4. Левенець А. В. Щодо проблеми розширення підстав дострокового припинення повноважень народних депутатів в Україні // Матеріали 74-ї звіт. наук. конф. професорсько-викладацького складу і наук. працівників економіко-правового факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова (м. Одеса, 27–29 лист. 2019 р.). Одеса: Фенікс, 2019. С. 47-49.

5. Матейчук Р.І. Діяльність народних депутатів України у парламентських комітетах. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 5.

6. Матейчук Р.І. Поняття й характерні ознаки методів організаційно-правових форм діяльності народних депутатів України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 2. С. 14-17.

7. Олійник В. С., Олійник В. В., Шумний А. О., Чабанюк Д. Ю. Проблеми конституційно-правового забезпечення недоторканності народних депутатів: зарубіжний досвід та українські реалії. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 17-28. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/4_2019/5.pdf

8. Рижук І.В. Правове регулювання конституційно-правової відповідальності парламентаріїв в Україні та зарубіжних країнах. *Університетські наукові записки*. 2015. № 2(54). С. 42-48.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. <http://portal.rada.gov.ua/> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.

2. <http://www.ac-rada.gov.ua> – офіційний сайт Рахункової палати України.

3. <http://www.ccu.gov.ua> – офіційний сайт Конституційного Суду України.

Текст лекції

1. Загальна характеристика мандату народних депутатів України, основні принципи їх діяльності.

Народний депутат України є обраним відповідно до Конституції і законів України повноважним представником українського народу у Верховній Раді України, який протягом строку дії депутатського мандата здійснює законодавчо визначені повноваження.

Правовий статус народного депутата України – це його місце і роль у системі правовідносин як представника українського народу в парламенті, визначені і гарантовані Конституцією і законами України.

Правовий статус зберігається на весь строк дії депутатського мандата.

У своїй діяльності народний депутат України повинен дотримуватися загальновизнаних норм моралі, зберігати власну гідність, поважати честь і

гідність інших громадян України, утримуватися від дій, заяв та вчинків, що компрометують його самого, виборців, Верховну Раду України, державу. Народний депутат України не повинен використовувати мандат у корисливих цілях.

Народним депутатом може бути тільки громадянин України, який на день виборів досяг 21 року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх 5 років. Не може бути обраний до Верховної Ради України громадянин, що має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку.

Народний депутат України є обраний відповідно до Виборчого кодексу України представник Українського народу у Верховній Раді України і уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, що дає можливість брати участь у законотворчій діяльності та здійсненні інших функцій Верховної Ради України.

Правовий статус народного депутата України встановлюється положеннями Конституції України (статті 78-81), Законом України «Про статус народного депутата України» в редакції Закону від 28 лютого 2014 року № 836-VII, Регламентом Верховної Ради України від 10 лютого 2010 року та іншими актами. У них закріплюються такі *елементи статусу народного депутата* як: принципи статусу народного депутата України, строк його повноважень, права і обов'язки та гарантії депутатської діяльності.

Принципами статусу народного депутата України є:

- 1) вільний депутатський мандат;
- 2) здійснення повноважень народним депутатом на постійній основі;
- 3) несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності;
- 4) рівноправність депутатів;
- 5) депутатський індемнітет.

Принцип вільного депутатського мандата по суті означає, що парламентарій є представником всього народу (нації), ніхто не може давати йому обов'язкові накази.

Принципи здійснення повноважень народним депутатом України на постійній основі та несумісності депутатського мандата закріплені в ст. 78 Конституції України та в ст. 3 Закону України «Про статус народного депутата України».

Принцип несумісності депутатського мандата означає, що народний депутат України не має права:

- 1) бути членом Кабінету Міністрів України, керівником центрального органу виконавчої влади;
- 2) мати інший представницький мандат чи одночасно бути на державній службі;
- 3) обіймати посаду міського, сільського, селищного голови;
- 4) займатися будь-якою, крім депутатської, оплачуваною роботою, за винятком викладацької, наукової та творчої діяльності, а також медичної практики у вільний від виконання обов'язків народного депутата час;

5) залучатись як експерт органами досудового слідства, прокуратури, суду, а також займатися адвокатською діяльністю;

6) входити до складу керівництва, правління чи ради підприємства, установи, організації, що має на меті одержання прибутку

Принцип депутатської рівноправності знаходить свій вияв у рівному праві народних депутатів України обирати і бути обраними до органів Верховної Ради та на парламентські посади, у праві законодавчої ініціативи, брати участь у дебатах тощо.

Депутатський індемнітет розглядається в двох аспектах, *по-перше*, як невідповідальність народного депутата України – він не несе юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання в парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образи чи наклеп (ч. 2 ст. 80 Конституції України), *по-друге*, як винагорода народного депутата України за його парламентську діяльність (заробітна плата)

Строк повноважень народного депутата України – п'ять років (ч. 5 ст. 76 Конституції України).

Повноваження народного депутата України починаються після складення ним присяги на вірність Україні перед Верховною Радою України з моменту скріплення присяги особистим підписом під її текстом. Відмова скласти присягу має наслідком втрату депутатського мандата.

2. Права та обов'язки народного депутата України.

Повноваження народного депутата України закріплюються Конституцією та Законом України «Про статус народного депутата України». Відповідно їх можна поділити на повноваження: а) у Верховній Раді України та її органах; б) у виборчому окрузі та за його межами.

Працюючи у Верховній Раді та її органах, народний депутат реалізує такі основні права: ухвального голосу щодо всіх питань, що розглядаються на засіданнях Верховної Ради України та її органів, до складу яких його обрано; обирати і бути обраним до органів Верховної Ради України; пропонувати питання для розгляду Верховною Радою України або її органами; законодавчої ініціативи; вносити проекти постанов, інших актів; вносити у Верховну Раду України та її органи пропозиції; звертатися із запитами, брати участь у дебатах, вимагати відповіді на запит; виступати з обґрунтуванням своїх пропозицій; об'єднуватися у депутатські фракції тощо.

До основних обов'язків народного депутата у Верховній Раді України та її органах Закон відносить: бути присутнім та брати участь у засіданнях Верховної Ради України та її органів, до складу яких його обрано, виконувати їх доручення; додержуватися Регламенту Верховної Ради України; брати участь у контролі за виконанням законів та інших актів Верховної Ради України, рішень її органів; інформувати Верховну Раду України та її відповідні органи про виконання їх доручень.

Працюючи у виборчому окрузі та за його межами, народний депутат України користується правом: брати участь у розгляді в органах державної влади будь-яких питань, що зачіпають інтереси громадян та організацій;

звертатися в державні органи і органи об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій з питань своєї депутатської діяльності; відвідувати будь-які державні органи і органи об'єднань громадян, підприємства, установи і організації з питань своєї депутатської діяльності; перевіряти відомості про порушення закону, прав та інтересів громадян і організацій та вимагати від відповідних посадових осіб, органів і організацій припинення цих порушень тощо.

При цьому народний депутат України зобов'язаний: підтримувати тісні зв'язки з виборцями; вивчати громадську думку, потреби і запити населення; вести регулярний прийом виборців.

Важливими формами депутатської діяльності є *депутатський запит* і *депутатське звернення*.

Депутатський запит – це поставлена на сесії Верховної Ради України вимога народного депутата України до певних органів та посадових осіб дати офіційне роз'яснення з питань, віднесених до їх компетенції.

Депутатське звернення – це викладена в письмовій формі пропозиція народного депутата, звернена до посадових осіб державних органів, керівників підприємств, установ та організацій, здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їх компетенції.

Слід звернути увагу на те, що народні депутати попередніх скликань, крім тих, повноваження яких припинено достроково у зв'язку з набранням законної сили обвинувальним вироком щодо них або за рішенням суду у разі невиконання вимоги щодо несумісності депутатського мандата, мають право бути присутніми на відкритих пленарних засіданнях Верховної Ради України на гостьових місцях.

Народний депутат має право ухвального голосу щодо всіх питань, що розглядаються на засіданнях Верховної Ради України та її органів, до складу яких його обрано. Кожний народний депутат у Верховній Раді та її органах, до складу яких його обрано, має один голос. Народний депутат може брати участь у роботі будь-якого органу парламенту з правом дорадчого голосу, якщо інше не передбачено законом.

Народний депутат реалізує на засіданнях Верховної Ради України та в роботі її органів надані йому права відповідно до Конституції та законів України.

Народний депутат бере особисту участь у засіданнях Верховної Ради України чи її органів, до складу яких його обрано.

При опрацюванні і прийнятті законопроектів, постанов та інших актів Верховної Ради поправки, пропозиції та зауваження, внесені народним депутатом, розглядаються і по них приймаються рішення щодо їх врахування чи відхилення. При цьому голосування та позиція, висловлена народним депутатом в роботі парламенту та її органів, не може бути предметом розгляду у Верховній Раді України та її органах.

Народний депутат за погодженням з відповідною депутатською фракцією (групою) може бути обраний одночасно членом одного комітету

Верховної Ради України і тимчасової слідчої чи тимчасової спеціальної комісії.

Народний депутат, який не входить до складу депутатських фракцій (груп), може бути обраний членом одного парламентського комітету за власним бажанням та бути одночасно членом тимчасової слідчої чи тимчасової спеціальної комісії. При цьому Верховна Рада забезпечує пропорційне обрання народних депутатів до складу відповідних комітетів.

Народний депутат, який є членом комітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, має право:

а) вносити пропозиції про розгляд на засіданнях відповідного комітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії будь-якого питання, що належить до їх компетенції, а також брати участь в обговоренні питань, що вносяться на розгляд комітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії. Кожна внесена народним депутатом пропозиція на його вимогу має бути проголосована на засіданні відповідного комітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії Верховної Ради;

б) народний депутат має право отримувати від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, керівників підприємств, установ та організацій допомогу, необхідну для роботи у складі тимчасових спеціальних чи тимчасових слідчих комісій Верховної Ради;

в) викласти свою окрему думку як додаток до рішення комітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії Верховної Ради.

Конституція та чинне законодавство України покладають на народного депутата України низку обов'язків. Зокрема, головним обов'язком народного депутата України як обраного представника Українського народу є обов'язок дбати про благо України і добробут Українського народу, захищати інтереси виборців та держави. Народний депутат у парламенті та в його органах також *зобов'язаний*:

а) додержуватися вимог Конституції та інших законів України, регламенту Верховної Ради України, присяги народного депутата України;

б) бути присутнім та особисто брати участь у засіданнях Верховної Ради України та її органів, до складу яких його обрано;

в) особисто брати участь у голосуванні з питань, що розглядаються Верховною Радою України та її органами;

г) виконувати доручення Верховної Ради України, відповідного комітету, депутатської фракції (групи), тимчасової спеціальної або тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, до складу яких його обрано;

д) інформувати Верховну Раду України та її органи, до складу яких його обрано, про виконання доручень Верховної Ради України та її органів;

е) додержуватись вимог трудової дисципліни та норм депутатської етики.

Працюючи у виборчому окрузі, народний депутат України має право:

1) невідкладного прийому з питань депутатської діяльності керівниками та іншими посадовими особами розташованих на території

України органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, громадських організацій і політичних партій;

2) безперешкодно відвідувати органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також безперешкодного доступу на всі підприємства, в установи та організації, розташовані на території України, незалежно від їх підпорядкування, форм власності, режиму секретності;

3) у разі порушення прав, свобод та інтересів людини і громадянина, що охороняються законом, та інших порушень законності на місці вимагати негайного припинення порушення або звертатися з вимогою до відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ та організацій припинити такі порушення. У разі порушення законності народний депутат може звернутися з депутатським зверненням до відповідних посадових осіб правоохоронних органів чи органів виконавчої влади, що здійснюють державний контроль у відповідній галузі;

4) брати участь у розгляді в органах державної влади і органах місцевого самоврядування пропозицій та вимог виборців, інших питань, пов'язаних із здійсненням депутатських повноважень;

5) брати участь з правом дорадчого голосу у роботі сесій сільських, селищних, міських, районних у містах (в містах з районним поділом), районних і обласних рад та засіданнях їх органів;

6) у разі необхідності залучати до участі у розгляді пропозицій, заяв і скарг, які надійшли на його ім'я, а також у прийомі громадян посадових осіб органів державної влади і органів місцевого самоврядування, керівників підприємств, установ та організацій. Керівник органу державної влади чи органу місцевого самоврядування зобов'язаний бути присутнім на прийомі народного депутата особисто або уповноважити на це замість себе іншу посадову особу за погодженням з народним депутатом;

7) одержати інформацію з питань, пов'язаних із здійсненням ним депутатських повноважень, від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, які зобов'язані надати йому таку інформацію в порядку та строки, встановлені законом;

8) зустрічатися з виборцями, колективами підприємств, установ та організацій, об'єднаннями громадян, у чому йому повинні невідкладно сприяти їх керівники;

9) виступу з питань його депутатської діяльності не рідше одного разу в місяць у друкованих засобах масової інформації, на радіо (до 10 хвилин на місяць) та телебаченні (до 20 хвилин на місяць), безкоштовно, засновником (співзасновником) яких виступають органи державної влади, організації або установи, що фінансуються повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету.

Народний депутат України у виборчому окрузі зобов'язаний:

1) постійно підтримувати зв'язки з виборцями, вивчати громадську думку, потреби і запити населення, а у разі необхідності повідомляти про них

Верховну Раду України та її органи, вносити пропозиції та вживати в межах своїх повноважень заходи щодо їх врахування в роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій;

2) інформувати виборців про свою депутатську діяльність через засоби масової інформації, на зборах виборців періодично, але не рідше двох разів на рік;

3) розглядати звернення виборців;

4) проводити особистий прийом громадян;

5) здійснювати безпосередньо або із залученням своїх помічників-консультантів, представників громадськості контроль за розглядом у органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях пропозицій, заяв та скарг громадян, які надійшли на його ім'я.

3. Основні гарантії депутатської діяльності.

Чинне законодавство передбачає систему гарантій, які покликані забезпечити ефективність діяльності народного депутата України. До них належать: неприпустимість свавільного обмеження депутатських повноважень, створення належних умов для виконання депутатських повноважень, забезпечення інформаційними матеріалами та юридичною допомогою, право на використання засобів масової інформації й технічних засобів, право мати до тридцяти одного помічника-консультанта, забезпечення народних депутатів жилими приміщеннями, щомісячне відшкодування витрат, пов'язаних із виконанням депутатських повноважень, право на першочергове поселення в готелі, право на безоплатний проїзд, звільнення від призову на військову службу або збори, державне страхування народного депутата, фінансове, медичне та соціально-побутове забезпечення, право народного депутата після закінчення строку його повноважень на попередню роботу (посаду) тощо.

Депутат може мати до тридцяти одного помічника-консультанта, які працюють за строковим трудовим договором на постійній основі чи за сумісництвом або на громадських засадах. Помічником-консультантом народного депутата може бути лише громадянин України, що має середню спеціальну чи вищу освіту і вільно володіє державною мовою. Він звільняється з попереднього місця роботи в порядку переведення в зазначений у його заяві і поданні народного депутата строк. Депутат самостійно визначає кількість помічників-консультантів, які працюють за строковим трудовим договором на постійній основі, за сумісництвом і на громадських засадах у межах загального фонду, який встановлюється йому для оплати праці помічників-консультантів; здійснює їх підбір, розподіляє обов'язки між ними та здійснює особисто розподіл місячного фонду заробітної плати помічників-консультантів.

Час роботи народного депутата у Верховній Раді України зараховується до стажу державної служби, а також зараховується до його

загального і безперервного стажу роботи, стажу роботи (служби) за спеціальністю, стажу роботи, який дає право на встановлення процентних надбавок до заробітної плати та одержання одноразової винагороди за вислугу років, процентної надбавки за вислугу років, виплату винагороди за підсумками роботи. У день відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання народним депутатам попереднього скликання Головою Верховної Ради України попереднього скликання присвоюється перша категорія, перший ранг державного службовця.

Народному депутату після закінчення строку його повноважень, а також у разі дострокового їх припинення за особистою заявою про складення ним депутатських повноважень надається попередня робота та (посада), а в разі неможливості він зараховується до резерву кадрів і Головного управління державної служби України.

Народний депутат на території України має право безоплатного проїзду на всіх залізничних, автомобільних, повітряних, водних і інших шляхах.

Як член парламенту, органу державної влади, народний депутат України є також представником влади, державним діячем, наділеним владними повноваженнями публічного характеру.

Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування в парламенті та його органах.

На пленарному засіданні парламенту народний депутат не повинен вживати образливих висловлювань, непристойних слів, закликати до незаконних дій. У разі порушення промовцем цієї вимоги головуючий на пленарному засіданні має попередити його про неприпустимість таких висловлювань і закликів або припинити його виступ, а в разі повторного порушення – позбавити права виступу на цьому пленарному засіданні. Народний депутат або представник депутатської фракції, на адресу яких були виголошені образливі слова, може звернутися до головуючого на пленарному засіданні з вимогою про надання слова для репліки. Головуючий на пленарному засіданні надає слово для репліки народному депутату або представнику депутатської фракції відразу після звернення або після завершення обговорення питання. Якщо народний депутат, депутатська фракція, на адресу яких були виголошені образливі слова, вважають, що конфлікт не вичерпано і порозуміння між народними депутатами не досягнуто, то вони письмово звертаються до Комітету з питань Регламенту, депутатської етики та забезпечення діяльності Верховної Ради України, який розглядає це питання на своєму засіданні. У таких випадках за висновком цього Комітету Верховна Рада без обговорення може прийняти рішення про позбавлення народного депутата права брати участь у пленарних засіданнях (до п'яти пленарних засідань). Це рішення доводиться до відома виборців через газету «Голос України».

Якщо під час пленарного засідання народний депутат вчинив дії, що містять ознаки злочину, обговорення питань зупиняється. Головуючий на пленарному засіданні має повідомити Верховну Раду про факт, що відбувся, і оголосити перерву в пленарному засіданні або закрити його і звернутися до

Комітету з питань Регламенту, депутатської етики та забезпечення діяльності Верховної Ради України з пропозицією розглянути це питання і внести пропозиції щодо вжиття відповідних заходів.

Народний депутат бере участь у здійсненні всіх функцій Верховної Ради (законодавчої, установчої, контрольної та інших), тобто у здійсненні державної влади. Відповідно до свого особливого політико-правового становища він наділений багатограними повноваженнями, які забезпечують йому участь у діяльності парламенту, привілеями, гарантіями депутатської діяльності. При цьому конкретні права та обов'язки народного депутата установлені в межах повноважень Верховної Ради, а його депутатська діяльність визначальною мірою підпорядкована і спрямована на виконання функцій парламенту.

Виконання народним депутатом цих повноважень зумовлює наділення його статусу ознаками, характерними для статусу посадової особи. Проте не як звичайної посадової особи, а як представника влади, наділеного владними повноваженнями публічного характеру, які виходять за межі представницького органу. Так, вимоги народних депутатів повинні виконуватися всіма, кому вони адресовані.

Народні депутата як представники державної влади користуються, наприклад, певними її атрибутами, державними символами. Зокрема, відповідно до ст. 9 Закону «Про статус народного депутата України» нагрудний знак народного депутата, який він одержує разом з депутатським посвідченням після набуття депутатських повноважень, має форму і кольори Державного Прапора України.

Народний депутат є також політичним діячем. У процесі реалізації покладених на нього функцій, як у парламенті, так і поза його межами, він здійснює повноваження, що мають власне політичний характер або ж спричиняють до певних політичних результатів. Як члени колегіального органу парламентарії визначають політику держави загалом у різних сферах шляхом прийняття державно-владних рішень та нормативно-правових актів на їхнє забезпечення.

Отже, гарантіями діяльності народного депутата України є:

- 1) непорушність повноважень народного депутата України;
- 2) забезпечення народному депутату України умов для виконання депутатських повноважень;
- 3) звільнення народного депутата України від призову на військову службу або збори;
- 4) державне страхування народного депутата України;
- 5) забезпечення народному депутату України умов для підвищення професійного рівня;
- 6) фінансове, медичне та соціально-побутове забезпечення народного депутата України;
- 7) відшкодування витрат, пов'язаних з депутатською діяльністю;
- 8) забезпечення народного депутата України житловим приміщенням тощо.

4. Підстави і порядок дострокового припинення депутатських повноважень.

Припиняються повноваження народного депутата України одночасно з припиненням повноважень Верховної Ради України, тобто з моменту відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання.

Повноваження народного депутата України можуть бути припинені і достроково: за рішенням Верховної Ради України, Президента України, вищого керівного органу відповідної політичної партії або за рішенням суду.

Так, повноваження народного депутата України припиняються достроково в разі:

- 1) складення повноважень за його особистою заявою (приймає рішення Верховна Рада України);
- 2) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього (повноваження припиняються з дня набрання законної сили рішенням суду);
- 3) визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім (повноваження припиняються з дня набрання законної сили рішенням суду);
- 4) припинення його громадянства або його виїзду на постійне проживання за межі України (приймає рішення Верховна Рада України);
- 5) якщо протягом двадцяти днів з дня виникнення обставин, які призводять до порушення вимог щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності, ці обставини ним не усунуто (приймає рішення суд);
- 6) не входження народного депутата України, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій) або виходу народного депутата України із складу такої фракції (за рішенням вищого керівного органу відповідної політичної партії (виборчого блоку політичних партій) з дня прийняття такого рішення);
- 7) його смерті (повноваження припиняються з дня смерті, засвідченої свідоцтвом про смерть).

Президент України може достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо протягом 30 днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися (ч. 2 ст. 90 Конституції України), відповідно припиняються повноваження і народних депутатів.

На підставі рішення суду повноваження народного депутата України припиняються достроково у разі невиконання вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності; повноваження народного депутата припиняються достроково на підставі закону за рішенням суду.

При цьому комітет, до компетенції якого входять питання депутатської етики, розглядає відповідні матеріали і подає висновок Голові Верховної Ради України, який у десятиденний строк звертається до суду або повертає матеріали комітету з обґрунтуванням відмови у зверненні до суду. У разі повернення Головою Верховної Ради України матеріалів з обґрунтуванням відмови у зверненні до суду комітет розглядає їх і у випадку незгоди з ними

вносить пропозицію про розгляд цього питання на засіданні Верховної Ради України.

За рішенням Верховної Ради України Голова Верховної Ради України зобов'язаний звернутися до суду для вирішення питання про дострокове припинення повноважень такого народного депутата.